

Eenrum, Oosterweg 7
Gemeente De Marne (Gr.)
Archeologische begeleiding
Definitief
Steekproefrapport 2016-09/15

Eenrum, Oosterweg 7
Gemeente De Marne (Gr.)
Archeologische begeleiding
Definitief
Steekproefrapport 2016-09/15

Eenrum, Oosterweg 7
Gemeente De Marne (Gr.)
Archeologische begeleiding

Een onderzoek in opdracht van
dhr. S.D. Knotnerus-Bruins

Steekproefrapport 2016-09/15
ISSN 1871-269X
Status: **Definitief**

auteur: J.B. Veenstra MA (senior archeoloog)
autorisatie: dr. J. Jelsma (senior archeoloog)

De Steekproef bv werkt volgens de
Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.3

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door
De Steekproef, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, januari 2017

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
zonder bronvermelding.

De Steekproef bv aanvaardt geen
aansprakelijkheid voor eventuele schade
voortvloeiend uit de toepassing van de
adviezen of het gebruik van de resultaten van
dit onderzoek.

De Steekproef bv
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn

telefoon	050 – 5779784
fax	050 – 5779786
internet	www.desteekproef.nl
e-mail	info@desteekproef.nl
kvk	02067214

Inhoud

Samenvatting

Administratieve gegevens van het plangebied

1. Inleiding.....	1
1.1 Ligging van het plangebied.....	3
2. Bureauonderzoek.....	4
2.1 Fysische geografie.....	4
2.2 Archeologie.....	5
2.3 Historische geografie.....	5
2.4 Archeologische verwachting.....	6
3. Veldonderzoek.....	7
3.1 Werkwijze.....	7
4. Resultaten van het onderzoek.....	9
4.1 Bodemopbouw.....	10
4.2 Sporen en structuren.....	10
4.3 Vondsmateriaal en voorgestelde selectie en deselectie.....	12
5. Conclusie.....	13
5.1 Beantwoording onderzoeksvragen.....	13
5.2 Advies.....	15

Literatuur

- Appendix I: Archeologische periode-indeling
- Appendix II: Alle Sporenkaart
- Appendix III: Sporenlijst

Samenvatting

In opdracht van dhr. S.D. Knotnerus-Bruins is op 28 september 2016 een archeologische begeleiding uitgevoerd aan de Oosterweg 7, te Eenrum, provincie Groningen. Op basis van een bureauonderzoek blijkt dat het erf van de Oosterweg 7 te Eenrum mogelijk al vanaf de late middeleeuwen bewoond is. Hier bevond zich de borg Oosterhuizen. De gemeente De Marne heeft daarom besloten deze graafwerkzaamheden onder archeologische begeleiding te laten plaatsvinden.

De aanleiding voor het archeologisch onderzoek was de bouw van een loods. Deze loods grenst aan de westkant aan een bestaande loods die is gebouwd in 2014. Voorafgaand aan de bouw van deze loods is ook archeologisch onderzoek uitgevoerd. De afmetingen van de nieuwe loods (het onderzoeksgebied) bedragen in totaal 16,4 meter bij 30 meter. De fundering ervan bestaat uit poeren met een aanlegdiepte van circa 80 centimeter onder maaiveld.

In totaal zijn dertien poergaten ontgraven: zes van circa 1,5 bij 2 meter en zeven van circa 1,3 bij 1,5 meter. In deze poergaten zijn vijf sporen gevonden: één sloot is ook tijdens het onderzoek in 2014 aangesneden en staat weergegeven op de kadastrale minuutkaart uit 1828. Deze sloot dateert vermoedelijk van na 1740, toen de borg werd afgebroken en deelde het borgterrein in ieder geval tot 1828 in tweeën. Overige sporen bestaan uit twee mogelijke paalkuilen die niet gedateerd kunnen worden, een spoor uit de late middeleeuwen en/of nieuwe tijd waarvan de aard niet duidelijk is en een recent spoor. Vanwege de beperkte omvang van de graafwerkzaamheden kon de onderlinge samenhang van de sporen niet bestudeerd worden.

De Oosterweg 7 te Eenrum is gelegen op een voormalig borgterrein dat mogelijk vanaf de late middeleeuwen is bewoond. Geadviseerd wordt om voorafgaand aan alle toekomstige graafwerkzaamheden in het plangebied opnieuw archeologisch onderzoek uit te laten voeren.

Administratieve gegevens van het plangebied

Provincie	Groningen
Gemeente	De Marne
Plaats	Eenrum
Toponiem	Oosterweg 7
Kaartblad	7A
Centrum coördinaat plangebied	226.418/599.778
Oppervlakte van het plangebied	Circa 500 m ²
Uitvoering veldwerk	september 2016
Bevoegde overheid	Gemeente De Marne R. Ritsemastraat 2, 9965 TD Leens Contactpersoon: Mevr. N. Scheeper Email: n.scheeper@De Marne.nl
Opdrachtgever	Dhr. S.D. Knotnerus-Bruins Oosterweg 7, 9967 TK Eenrum Tel.: 0595-491365
OM-nummer	4015594100
AMK-terrein/monumentnummer	6250
Waarnemingsnummer	2679727100
ISSNnr.	1871 - 269X
Uitvoerder	De Steekproef bv
Steekproef projectcode	2016 – 09/15
Geomorfologische context	Kwelderwal (eenheid 3K31)
NAP-hoogte maaiveld	Circa 1,5 meter boven NAP
Maximale diepte onderzoek	Circa 0,5 meter beneden NAP
Huidig grondgebruik	Agrarisch gebruik
Beheer en plaats van documentatie	De Steekproef, RCE, DANS, Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis

1. Inleiding

In opdracht van dhr. S.D. Knotnerus-Bruins is op 28 september 2016 een archeologische begeleiding uitgevoerd aan de Oosterweg 7, te Eenrum, provincie Groningen (zie Figuur 1). De aanleiding voor het archeologisch onderzoek was de bouw van een loods. Deze loods grenst aan de westkant aan een bestaande loods (gebouwd in 2014) (zie Figuur 2). De afmetingen van de nieuwe loods (het onderzoeksgebied) bedragen in totaal 16,4 meter bij 30 meter. De fundering ervan bestaat uit stiepen/poeren met een aanlegdiepte van circa 80 centimeter onder maaiveld. De meest zuidelijke 6 meter van de loods vormen de entree die bestaat uit een overkapping gedragen door het bouwwerk en twee steunpalen. De bodemingrepen vonden daardoor, met uitzondering van de twee stiepen voor de steunpalen, plaats binnen een oppervlak van 16,4 bij 24 meter. Voor de bouw is gebruik gemaakt van vijf stiepen met een omvang van 1,5 bij 1 meter en negen stiepen met een omvang van 0,9 x 0,9 meter.

De aanleg van de fundering gaat gepaard met graafwerkzaamheden. Op basis van een bureauonderzoek uitgevoerd door Libau (De Jong 2014) blijkt dat het erf van de Oosterweg 7 te Eenrum mogelijk al vanaf de late middeleeuwen bewoond is. Het plangebied ligt binnen een terrein dat is geregistreerd op de Archeologische Monumentenkaart (AMK-nr. 6250). Hier bevond zich de borg Oosterhuizen. De gemeente De Marne heeft daarom besloten deze graafwerkzaamheden onder archeologische begeleiding te laten plaatsvinden.

Voor deze archeologische begeleiding is door Libau een Programma van Eisen (PvE) opgesteld (De Jong 2016), dat door mevr. N. Scheeper van de gemeente De Marne is goedgekeurd. Ten behoeve van de bouw van de al bestaande loods is in 2014 ook een archeologische begeleiding uitgevoerd (Dijk 2014). Het opgestelde PvE behelst een aanpassing en actualisatie van het PvE dat voor het onderzoek uit 2014. Het PvE voor dit onderzoek uit 2014 is aangevuld met de resultaten uit het veldwerk uit 2014. Het onderzoek is uitgevoerd op basis van het PvE en de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) 3.3.

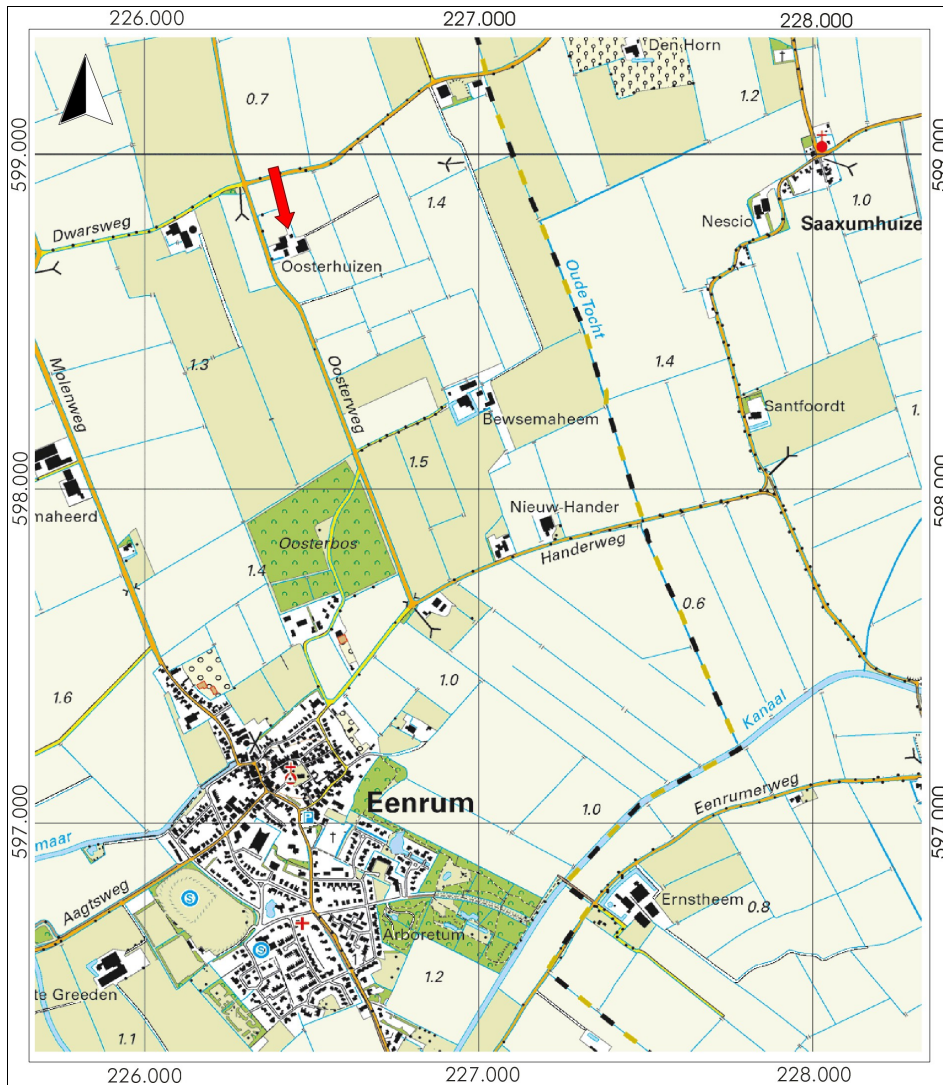
Het doel van de archeologische begeleiding was het documenteren en registreren van de in het plangebied aanwezige archeologische waarden. Het veldwerk is uitgevoerd door dhr. J.B. Veenstra MA (senior archeoloog).

In het Programma van Eisen (De Jong 2016) zijn de volgende onderzoeksvragen voor de archeologische begeleiding geformuleerd:

- *Wat is de aard, datering en conserveringsgraad van de aanwezige archeologische resten?*
- *Wat is de horizontale en verticale spreiding van sporen en vondsten?*
- *Zijn (funderings)resten (van de borg en/of diens bijgebouwen) aanwezig? Zo ja: wat is de aard en datering hiervan? Wat is de spreiding? Wat was de functie van het gebouw?*
- *Kunnen de bouwwijze en het formaat van de borg nader worden bepaald?*
- *Kan de locatie van de borg (indien deze in het veldwerk niet wordt aangetroffen) nader worden bepaald/ingeschat aan de hand van sporen van de erfindeling?*
- *Zijn (funderings)resten van de oude boerderij (heerd) aanwezig? Zo ja: wat is de aard en datering hiervan? Wat is de spreiding?*
- *Zijn er aanwijzingen voor oudere bebouwing, voorafgaand aan de heerd? Zo ja: waaruit bestaan deze?*
- *Blijkt de status van de bewoners van borg en/of heerd uit de gevonden artefacten (importen) en voedselresten (zowel plantaardig als dierlijk)?*
- *Zijn er aanwijzingen voor bewoning van deze vindplaats voorafgaand aan de bekende heerd? Zo ja: waaruit bestaan deze en wat is de aard, datering (ijzertijd, Romeinse tijd, vroege middeleeuwen) en spreiding ervan?*

1.1 Ligging van het plangebied

Het plangebied ligt aan de Oosterweg, circa 1,6 kilometer ten noorden van de dorpskern van Eenrum (zie Figuur 1).

Figuur 1. Eenrum, Oosterweg 7, Topografische kaart van de onderzoekslocatie. Het plangebied wordt door een rode pijl aangeduid. Langs de rand zijn coördinaten in RD weergegeven (bron: www.kadata.nl).

2. Bureauonderzoek

Voor dit hoofdstuk is gebruik gemaakt van de gegevens genoemd in het Programma van Eisen, de in 2014 door De Steekproef uitgevoerde archeologische begeleiding (Dijk 2014) en het door Libau uitgevoerde bureauonderzoek (De Jong 2014). In Appendix I staat een lijst weergegeven met de verschillende archeologische perioden op chronologische volgorde met datering. De gebruikte bronnen voor dit hoofdstuk zijn opgenomen aan het einde van dit rapport.

2.1 Fysische geografie

Het plangebied ligt ten noorden van Eenrum in de streek Halfambt. Eenrum ligt ten oosten van de voormalige Hunzeboezem. Het Halfambt is onderdeel van de landschappelijke regio Hunsingo (Schroor & Meijering 2007). De boerderijplaats die het plangebied omvat draagt de naam Oosterhuizen. De fysisch geografische kaart van de provincie Groningen geeft aan dat het plangebied op een kwelderwal ligt (code Mw1). Ten westen van het plangebied gaat deze kwelderwal over in een kwelder- of oeverwalachtige vlakte (code Mv9). Ten westen hiervan is de zeeboezemvlakte (code Mv4) van de voormalige Hunzeboezem te zien. Zowel ten noorden als ten zuiden van de kwelderwal en kwelderwalachtige vlakte ligt een kwelderflank (code Mv8). Iets ten noorden van het plangebied ligt een oude dijk. De Dwarsweg en Hornsterweg zijn hierop aangelegd. De dijk ligt op de rand van de kwelderwal. Rondom het plangebied zijn enkele kruinige percelen aangegeven (akkers die door middel van een bepaalde manier van ploegen een bolle ligging hebben gekregen). Ook komen in de omgeving van het plangebied meerdere wierden voor.

De geomorfologische kaart geeft vrijwel hetzelfde beeld van het plangebied en omgeving. Volgens deze kaart strekt de kwelderwal (code 3K31) zich verder naar het westen uit, in plaats van over te gaan in een kwelderwalachtige vlakte (Alterra, geraadpleegd via Archis). De bodemkaart geeft aan dat het plangebied ligt op kalkarme poldervaaggronden bestaande uit lichte zavel (code Mn15C). Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is de hogere ligging van de kwelderwal duidelijk herkenbaar. Het lagere gebied ten westen van het plangebied en de kwelderwal is onderdeel van de voormalige Hunzeboezem. De dijk ter plaatse van de Dwarsweg is niet of nauwelijks nog als verhoging aanwezig. In het perceel aangrenzend ten noorden van het plangebied is een verhoging aanwezig.

2.2 Archeologie

De oudste bewoning op de kwelders van De Marne dateert rond het begin van de jaartelling. De kwelderwal waarop het plangebied ligt was al in de Romeinse tijd aanwezig (Vos & De Vries 2013).

Vrijwel het gehele plangebied ligt binnen een terrein dat is geregistreerd op de Archeologische Monumentenkaart. Het betreft de voormalige borg Oosterhuizen of Pathuisheem (AMK-terrein 6250). In het plangebied Pal ten noordoosten van het plangebied liggen twee laatmiddeleeuwse huiswierden. Deze zijn beschreven als een verhoging op een voormalig dijklichaam (AMK-terreinen 5381 & 5383). Ze liggen op de dijk die op de fysisch geografische kaart is weergegeven. De dijk dateert uit de late middeleeuwen. In plaats van aanleg van een huiswierde is hier waarschijnlijk sprake van de aanpassing van een bestaande dijk. Op de westelijke van de twee huisplaatsen is laatmiddeleeuws kogelpotaardewerk aangetroffen (AMK-terrein 5381). Ook ter plaatse van de borg Oosterhuizen is zeer waarschijnlijk in de late middeleeuwen bewoning geweest.

2.3 Historische geografie

Oosterhuizen wordt tot de edele heerden van Eenrum gerekend (Pathuis 1943). Mogelijk is Oosterhuizen (onder een andere naam) al genoemd in de klauwbrief van 1430. De oorspronkelijke naam zou Ludolfsheerd of Ackinga zijn geweest. Later werd de borg ook wel Pathuisheem genoemd, naar de vroeg zeventiende-eeuwse bewoners, de familie Pathuis. De eerste zekere vermelding is van 1598 (Formsma *et al.* 1987: 89).

De inrichting als borgterrein stamt uit de zeventiende eeuw. In 1631 had de woning al enigszins de uitstraling van een borg, maar het terrein was nog niet als zodanig ingericht. In de geschreven bronnen is vanaf 1681 sprake van een borg. Dan zijn ook de omgrachting en singel aanwezig. De Oosterweg was met een bocht naar het westen verlegd om plaats te maken voor de terreininrichting van de borg. In 1740 is de borg op afbraak verkocht. Het terrein is echter nog goed herkenbaar op de kadastrale minuut van 1828 (HisGIS). Ook de bocht in de Oosterweg is dan nog aanwezig. Deze is pas rond het midden van de 20ste eeuw verwijderd, waardoor de Oosterweg nu weer ongeveer op dezelfde locatie ligt als aangegeven op de kaart van 1631.

Aan de oostzijde van het borgterrein is een oprit herkenbaar die via een brug of dam het borgterrein ontsluit. In het verlengde hiervan heeft De Steekproef de resten van een pad aangetroffen (Dijk 2014: 12). Ernaast bevond zich een uitbraaksleuf van een bijgebouw van de borg. Ook van de sloot die het borgterrein in tweeën deelt is een restant gevonden. De nieuw te bouwen loods sluit op deze sporen aan (zie Figuur 4). Het is niet met zekerheid bekend of de nieuwe loods ter plaatse van bebouwing (bijgebouwen) van het borgterrein (of eventueel ook de heerd) ligt, maar in het licht van de eerdere vondsten is dit wel waarschijnlijk.

2.4 Archeologische verwachting

Aard en ouderdom van de vindplaats(en)

Het plangebied ligt binnen een 17de-eeuws borgterrein (Oosterhuizen of Pathuisheem) dat zijn oorsprong vindt in een oudere heerd. De eerste zekere vermelding van de heerd is van 1598, maar mogelijk is de heerd ook in 1430 al genoemd. Omdat de kwelderwal in de Romeinse tijd aanwezig was, en mogelijk zelfs iets eerder ontstaan is, bestaat in het plangebied tevens kans op archeologische resten vanaf de Romeinse tijd (of eventueel vanaf de late ijzertijd), bijvoorbeeld resten van een vlaknederzetting.

Begrenzing en oppervlakte van de vindplaats(en)

De oppervlakte van AMK-terrein 6250 bedraagt 12.904 m². De geplande bodemingrepen liggen volledig binnen het AMK-terrein. Het oppervlak van de nieuwe loods bedraagt circa 500 m², de bodemingrepen ten behoeve van de nieuwe loods beslaan circa 400 m².

Structuren en sporen

De te verwachten structuren en sporen zijn gerelateerd aan (de bewoning van) de borg en de heerd. Hieronder bevinden zich funderingsresten zoals muurwerk en uitbraaksleuven, paalgaten, afvalkuilen, waterputten, beerputten, watergangen zoals de sloot tussen voor- en achterterrein van de borg en greppels, verhardingen en dergelijke. Oudere nederzettingsresten kunnen bestaan uit onder andere paalgaten, hardplaatsen, afvalkuilen, waterputten, greppels.

Anorganische artefacten

De te verwachten anorganische resten bestaan uit bouwmaterialen, aardewerk, glas, steen en metaal.

Organische artefacten

De te verwachten organische resten bestaan uit hout, leer, textiel, ivoor, been en hoorn.

Archeozoölogische en botanische resten

Botresten (met name slachtafval), houtresten, houtskool, zaden, pollen en resten van kleine organismen.

Archeologische stratigrafie en diepte van de vondstenlagen

Uit eerder onderzoek bleek de bouwvoor slechts circa 20 cm dik te zijn (Dijk 2014, pp. 19). Enkele van de onderzochte sporen reikten tot 120 cm onder maaiveld. Vanaf direct onder de bouwvoor bestaat grote kans op het aantreffen van intacte archeologische resten. Behalve de in 2014 aangetroffen sporen zijn in 1973 enkele funderingsresten aangetroffen op het erf van Oosterweg 7 (Beeldbank Groningen, ID-nummer NL-GnGRA_818_2997).

Gaafheid en conservering

De bouwvoor is naar verwachting circa 20 cm dik, diepe (recente) verstoringen zijn niet aangetroffen. De conserveringsgraad van funderingsresten lijkt matig te zijn (Dijk, 2014: p. 19). Mogelijk is de borg na verkoop in 1740 grondig gesloopt. De in 2014 gevonden artefacten waren zich in redelijke staat. In natte condities is een goede conserveringsgraad te verwachten.

3. Veldonderzoek

3.1 Werkwijze

Het onderzoek is uitgevoerd conform het PvE en de richtlijnen van de KNA versie 3.3. Bij aankomst bleken de graafwerkzaamheden ten behoeve van de te ontgraven betonvloer al te zijn uitgevoerd en grotendeels te zijn opgevuld met zand (zie Figuur 2). Het archeologisch onderzoek had dan ook betrekking op het uitgraven van de poeren ten behoeve van de fundering van de schuur. In totaal zijn zes poergaten van circa 1,5 bij 2 meter en zeven poergaten van circa 1,3 bij 1,5 meter uitgegraven. Op basis van de profielen van de uitgegraven poeren kon worden vastgesteld dat de reeds uitgevoerde graafwerkzaamheden niet tot op de diepte van het sporenniveau zijn uitgevoerd. Voorafgaande aan de graafwerkzaamheden, zijn met de opdrachtgever en diens kraanmachinist afspraken gemaakt over de te volgen werkwijze. Afsproken is dat de graafwerkzaamheden laagsgewijs worden uitgevoerd op aanwijzingen van de uitvoerende senior KNA-archeoloog, tot de maximale ontgravingsdiepte ten behoeve van de poeren werd bereikt.

Tijdens de graafwerkzaamheden is gecontroleerd of bij de werkzaamheden archeologische resten en sporen tevoorschijn kwamen. Daar waar deze aanwezig waren, zijn deze gedocumenteerd. De uitgegraven grond is onderzocht door middel van visuele inspectie en metaaldetectie. Wanneer op de einddiepte van de sleuven en/of gegraven stiepgaten grondsporen in het vlak aanwezig zijn dan zijn deze KNA-conform gedocumenteerd. Wanneer sporen doorliepen in het profiel zijn deze middels een profiel(kolom) gedocumenteerd. Op een overzichtstekening zijn de locaties van het poeren en profielen aangegeven. Profieltekeningen hebben de schaal 1:20, vlaktekeningen 1:50. De hoogtes van het vlak zijn bepaald en zijn weergegeven ten opzichte van het NAP (zie Figuur 3).

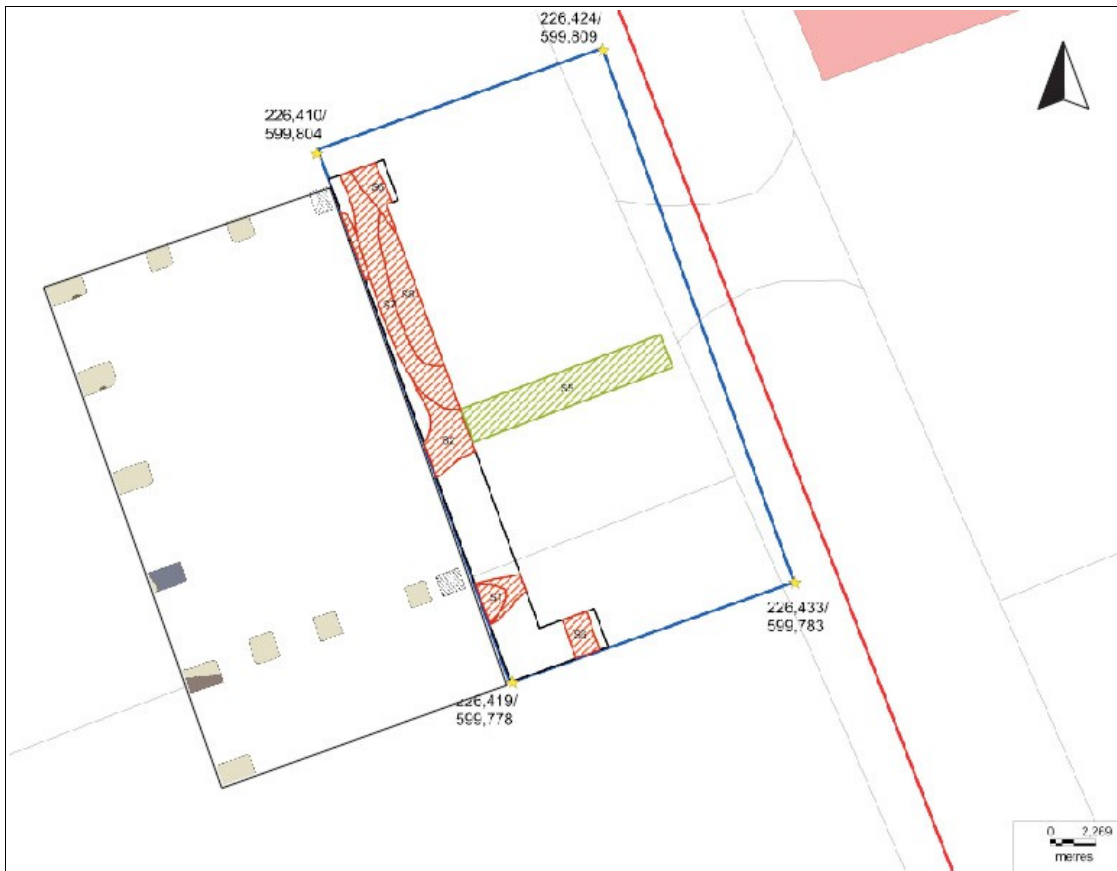
Figuur 2. Eenrum, Oosterweg 7: Het plangebied voorafgaand aan de graafwerkzaamheden. In het midden zichtbaar het onderzoeksgebied, waarvan de bovenlaag al is ontgraven en grotendeels is opgevuld met zand. Links de in 2014 gebouwde loods, waar de nieuwe loods tegenaan wordt gebouwd.

Figuur 3. Eenrum, Oosterweg 7: Het bepalen van de hoogtes ten opzichte van het NAP met behulp van veldassistente Mirjam Knotnerus-Bruins.

4. Resultaten van het onderzoek

Tijdens het veldwerk zijn alleen de graafwerkzaamheden ten behoeve van van de te plaatsten poeren archeologisch begeleid. Er zijn zes poergaten van circa 1,5 bij 2 meter uitgegraven en zeven van 1,3 bij 1,5 meter. Deze poergaten vormden kleine kijkgaten in de bodem van het onderzoeksgebied, waardoor een onderlinge samenhang van de gevonden sporen niet bestudeerd kon worden (zie Figuur 4). Een alle sporenkaart is weergegeven in Appendix II, de sporenlijst is weergegeven in Appendix III.

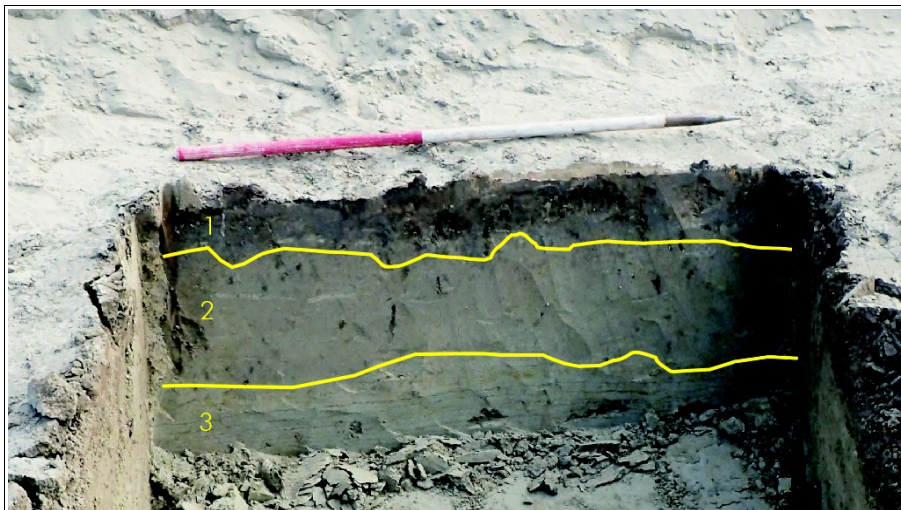
Figuur 4. Eenrum, Oosterweg 7: Zwart omlijnd het onderzoeksgebied met daarbinnen de ligging van de poergaten en de daarin gevonden sporen. Blauw omlijnd het onderzoeksgebied uit 2014 (Dijk 2014) met daarin weergegeven de ligging van de sporen. Binnen het blauw omlijnd gebied staat tegenwoordig de loods waartegen de nieuwe loods gebouwd wordt.

4.1 Bodemopbouw

De bodemopbouw in alle poergaten was min of meer gelijk (zie Figuur 5) en bestond uit een restant van de bouwvoor, op een geroerd pakket licht grijze, zandige klei. Hieronder was in het hele onderzoeksgebied een onverstoord gelaagd pakket aanwezig, bestaande uit dunne zand- en kleilagen: de kwelderafzettingen.

Het pakket zandige klei dat tussen de bouwvoor en de kwelderafzettingen lag, betreft waarschijnlijk de oorspronkelijke top van de kwelderafzettingen, die als gevolg van menselijke activiteiten verstoord is geraakt (ploegen, bouwactiviteiten enz.) In de zuidwestelijke hoek waren in deze laag fosfaatvlekken aanwezig, wat er op duidt dat in deze laag resten van uitwerpselen aanwezig zijn geweest. De gevonden archeologische sporen (zie Hoofdstuk 4.2) waren alle ingegraven door dit pakket zandige klei en afgedekt door de bouwvoor.

In de twee poergaten die het dichtst tegen de bestaande loods waren gelegen, bleek de bodem te zijn verstoord door kabels en leidingen.

Figuur 5. Eenrum, Oosterweg 7: De bodemopbouw in het onderzoeksgebied. 1: bouwvoor, 2: geroerd pakket zandige klei, 3: natuurlijke kwelderafzettingen.

4.2 Sporen en structuren

Tijdens het onderzoek zijn vijf archeologische sporen gevonden (voor de ligging zie Appendix II). Vanwege het kleine formaat van de poergaten, bleek het niet altijd mogelijk te zijn de aard van het spoor te bepalen.

Spoor 1 (zie Figuur 6), in de zuidwestelijk zijde van het onderzoeksgebied, lijkt op basis van de rechte doorsnijing door de kwelderafzettingen in het vlak en de insteek in het profiel te gaan om een sloot. Een gutsboring in het vlak maakte duidelijk dat het spoor een diepte had tot circa 15 centimeter onder het vlak. In de vulling zijn kleine fragmenten puin waargenomen, op basis waarvan spoor 1 gedateerd kan worden vanaf de late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd. Spoor 1 ligt in het verlengde van een in 2014 gevonden sloot (eveneens spoor 1). Deze sloot ook weergegeven op de kadastrale minuutkaart uit 1828 (zie Figuur 7). Deze sloot, die het borgterrein in tweeën deelde, behoort waarschijnlijk tot de gebruiksfase van na 1740, toen de borg is afgebroken.

Spoor 2 is gevonden in het poergat direct ten noorden van spoor 1. Het vlak in het poergat bestond grotendeels uit spoor 2. Enkel in de zuidwestelijk kant bleek een fragment kwelderafzettingen aanwezig. De aard van het spoor is onduidelijk. In de vulling was baksteenpuin en mortelpuin aanwezig, wat wijst op een datering vanaf de late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd. Een gutsboring in spoor 2 maakte duidelijk dat het spoor een diepte had van circa 20 centimeter onder het vlak.

Figuur 6. Eenrum, Oosterweg 7: Spoor 1 in het vlak en in het profiel.

Sporen 3 en 4 betroffen twee kuilen in de noordwestelijke hoek van het onderzoeksgebied (zie Figuur 8). De kuilen kunnen mogelijk gefunctioneerd hebben als paalkuil. In geen van beide sporen is vondstmateriaal gevonden, waardoor de datering niet nauwkeuriger kan worden bepaald dan vanaf de romeinse tijd tot en met de nieuwe tijd.

Een vermoedelijk spoor in de noordzijde van het onderzoeksgebied (spoor 5) bleek uiteindelijk een iets dieper gelegen deel van de bouwvoor te zijn met daarin een fragment van een grote baksteen waarvan de maten niet bepaald konden worden. Vermoedelijk betrof het een kloostermop, of mopsteen die gedateerd kan worden tussen de dertiende en de zestiende eeuw. Omdat de originele maten niet bepaald konden worden is het fragment gedeselecteerd in het veld.

Vanwege de beperkte omvang van de graafwerkzaamheden kon de onderlinge samenhang van de sporen niet bestudeerd worden. Met uitzondering van spoor 1, een sloot die het borgterrein in ieder geval rond 1828 in tweeën deelde en daarmee lijkt te zijn aangelegd na 1740 (toen de borg werd afgebroken), kan niet worden vastgesteld of de sporen deel hebben uitgemaakt van het borgterrein.

Figuur 7. Eenrum, Oosterweg 7: De alle sporenkaarten van het onderzoek uit 2014 en dit onderzoek weergegeven op de kadastrale minuutkaart uit 1828. Zichtbaar zijn de in beide onderzoeken gevonden delen van een sloot die ook weergegeven staat op de kadastrale minuutkaart uit 1828 (naar Dijk 2014).

Figuur 8. Eenrum, Oosterweg 7: Twee mogelijke paalkuilen, links spoor 3, rechts spoor 4.

4.3 Vondstmateriaal en voorgestelde selectie en deselectie

Met uitzondering van een in spoor 5 gevonden fragment baksteen, zijn er geen vondsten gedaan tijdens het onderzoek. Het fragment baksteen is gedeselecteerd in het veld.

5. Conclusie

In opdracht van dhr. S.D. Knotnerus-Bruins is op 28 september 2016 een archeologische begeleiding uitgevoerd aan de Oosterweg 7, te Eenrum, provincie Groningen (zie Figuur 1). Op basis van een bureauonderzoek (De Jong 2016) blijkt dat het erf van de Oosterweg 7 te Eenrum mogelijk al vanaf de late middeleeuwen bewoond is. Hier bevond zich de borg Oosterhuizen. De gemeente De Marne heeft daarom besloten deze graafwerkzaamheden onder archeologische begeleiding te laten plaatsvinden.

De aanleiding voor het archeologisch onderzoek was de bouw van een loods. Deze loods grenst aan de westkant aan een bestaande loods die is gebouwd in 2014. Voorafgaand aan de bouw van deze schuur is ook archeologisch onderzoek uitgevoerd (Dijk 2014). De afmetingen van de nieuwe loods (het onderzoeksgebied) bedragen in totaal 16,4 meter bij 30 meter. De fundering ervan bestaat uit poeren met een aanlegdiepte van circa 80 centimeter onder maaiveld.

In totaal zijn dertien poergaten ontgraven: zes van circa 1,5 bij 2 meter en zeven van circa 1,3 bij 1,5 meter. In deze poergaten zijn vijf sporen gevonden: een sloot (spoor 1) die ook tijdens het onderzoek in 2014 is aangesneden en die weergegeven staat op de kadastrale minuutkaart uit 1828, twee mogelijke paalkuilen die niet gedateerd kunnen worden (spoor 3 en 4), een spoor uit de late middeleeuwen en/of nieuwe tijd waarvan de aard onduidelijk is (spoor 2) en een recent spoor (spoor 5). Vanwege de beperkte omvang van de graafwerkzaamheden kon de onderlinge samenhang van de sporen niet bestudeerd worden. Met uitzondering van spoor 1, een sloot die het borg terrein in ieder geval rond 1828 in tweeën deelde, kan niet worden vastgesteld hoe en of de sporen deel hebben uitgemaakt van het borgterrein.

5.1 Beantwoording onderzoeksvragen

- *Wat is de aard, datering en conserveringsgraad van de aanwezige archeologische resten?*

De archeologische resten bestaan uit een sloot (spoor 1), twee (paal)kuilen (sporen 3 en 4), een spoor waarvan de aard niet bekend is (spoor 2) en één recent spoor (spoor 5). De sporen 1 en 2 kunnen gedateerd worden vanaf de late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd. Spoor 1 is een deel van een sloot die op de kadastrale minuutkaart uit 1828 nog aanwezig is. Van sporen 3 en 4 is de datering onbekend. Theoretisch kunnen ze dateren vanaf de Romeinse tijd tot en met de nieuwe tijd. Vanwege de beperkte omvang van de graafwerkzaamheden kan geen goede uitspraak worden gedaan over de conserveringsgraad van de archeologische resten. Wel kan worden geconcludeerd dat in de bodem van het onderzoeksgebied archeologische resten bewaard zijn die informatie bevatten over de bewoningsgeschiedenis van het plangebied (het borgterrein).

- *Wat is de horizontale en verticale spreiding van sporen en vondsten?*

De gevonden archeologische resten bevonden zich alle aan de westkant van het onderzoeksgebied. Hier staat tegenover dat langs de oostelijke rand van het onderzoeksgebied geen poergaten zijn ontgraven. Bovendien zijn tijdens archeologisch onderzoek ter plekke van de schuur direct oostelijk van het onderzoeksgebied ook archeologische resten gevonden, waarvan een toen gevonden sloot ook in dit onderzoek is gevonden. Tot slot levert de beperkte omvang van de graafwerkzaamheden gemakkelijk een vertekend beeld op met betrekking tot de horizontale verspreiding van archeologische

resten. Kortom, met betrekking tot de horizontale verspreiding van sporen en vondsten kan worden geconcludeerd dat deze in zowel het hele onderzoeksgebied als het hele plangebied aanwezig kunnen zijn.

Met betrekking tot de verticale verspreiding van sporen en vondsten kan op basis van zowel dit onderzoek als het onderzoek uit 2014 worden geconcludeerd dat sporen (en daarmee ook vondsten) aanwezig zijn direct onder de bouwvoor.

- *Zijn (funderings)resten (van de borg en/of diens bijgebouwen) aanwezig? Zo ja: wat is de aard en datering hiervan? Wat is de spreiding? Wat was de functie van het gebouw?*

Er zijn geen funderingsresten van de borg gevonden. Wel zijn twee kuilen gevonden, die mogelijk als paalkuil gefunctioneerd kunnen hebben. Ondanks dat de datering van deze sporen onbekend is, kan geconcludeerd worden dat het inderdaad gaat om paalkuilen, op een zeker sprake moet zijn geweest van een houten (bij)gebouw in het plangebied.

- *Kunnen de bouwwijze en het formaat van de borg nader worden bepaald?*

Er zijn geen resten gevonden die gerelateerd kunnen worden aan de borg zelf. Vanwege de beperkte omvang van de graafwerkzaamheden, konden slechts kleine kijkgaten onderzocht worden. Hierdoor was het moeilijk de aard van sporen te bepalen. De onderlinge samenhang tussen sporen kon niet bepaald worden, waardoor ook een eventuele relatie met de borg niet bepaald kon worden.

- *Kan de locatie van de borg (indien deze in het veldwerk niet wordt aangetroffen) nader worden bepaald/ingeschat aan de hand van sporen van de erfindeling?*

Vanwege de beperkte omvang van de graafwerkzaamheden, kan over de erfindeling en de locatie van de borg geen uitspraak worden gedaan.

- *Zijn (funderings)resten van de oude boerderij (heerd) aanwezig? Zo ja: wat is de aard en datering hiervan? Wat is de spreiding?*

Er zijn geen resten gevonden die gerelateerd kunnen worden aan de heerd. Vanwege de beperkte omvang van de graafwerkzaamheden, konden slechts kleine kijkgaten onderzocht worden. Hierdoor was het moeilijk de aard van sporen te bepalen. De onderlinge samenhang tussen sporen kon niet bepaald worden, waardoor ook een eventuele relatie met de heerd niet bepaald kon worden.

- *Zijn er aanwijzingen voor oudere bebouwing, voorafgaand aan de heerd? Zo ja: waaruit bestaan deze?*

De gevonden archeologische resten zijn dusdanig minimaal dat hierover geen betrouwbare uitspraak kan worden gedaan.

- *Blijkt de status van de bewoners van borg en/of heerd uit de gevonden artefacten (importen) en voedselresten (zowel plantaardig als dierlijk)?*

Wegens het ontbreken van vondstmateriaal kan hierover geen uitspraak worden gedaan.

- *Zijn er aanwijzingen voor bewoning van deze vindplaats voorafgaand aan de bekende heerd? Zo ja: waaruit bestaan deze en wat is de aard, datering (ijzertijd, romeinse tijd, vroege middeleeuwen) en spreiding ervan?*

De gevonden archeologische resten zijn dusdanig minimaal dat hierover geen betrouwbare uitspraak kan worden gedaan. Voor sporen waarvan wel een indicatie van

de datering bekend is, kan deze niet nader bepaald worden dan vanaf de late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd.

5.2 Advies

De Oosterweg 7 te Eenrum is gelegen op een voormalig borgterrein dat mogelijk vanaf de late middeleeuwen is bewoond. Geadviseerd wordt om voorafgaand aan alle toekomstige graafwerkzaamheden in het plangebied opnieuw archeologisch onderzoek uit te laten voeren.

Literatuur

Dijk, D.A., 2014. *Eenrum, Oosterweg 7, Gemeente De Marne (Gr.). Archeologische begeleiding onder het protocol opgraven*. Steekproefproject 2014-05/14Z. Zuidhorn.

Formsma, W.J., R.A. Luitjens-Dijkveld Stol & A. Pathuis, 1987. *De Ommelander Borgen en Steenhuizen. Groninger Historische Reeks 2*. Van Gorcum, Assen.

Jong, M. de, 2014. *Oosterweg 7 te Eenrum. Een archeologisch bureauonderzoek*. Libau 16-65.

Jong, M. de, 2016. *Programma van Eisen Archeologische Begeleiding (AB) Protocol Opgraven: Oosterweg 7 te Eenrum*. Libau 16-94.

Pathuis, A., 1943. *Oosterhuysen te Eenrum*. In: *Groningsche Volksalmanak*, pp. 213-215.

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Vos, P. & S. de Vries. 2013. *Paleogeografische Kaarten van Nederland, tweede generatie (versie 2.0)*. Deltares, Utrecht

Internet:

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl). Rijkswaterstaat, Adviesdienst Geo-informatie en ICT. Archeologische Monumentenkaart (AMK).

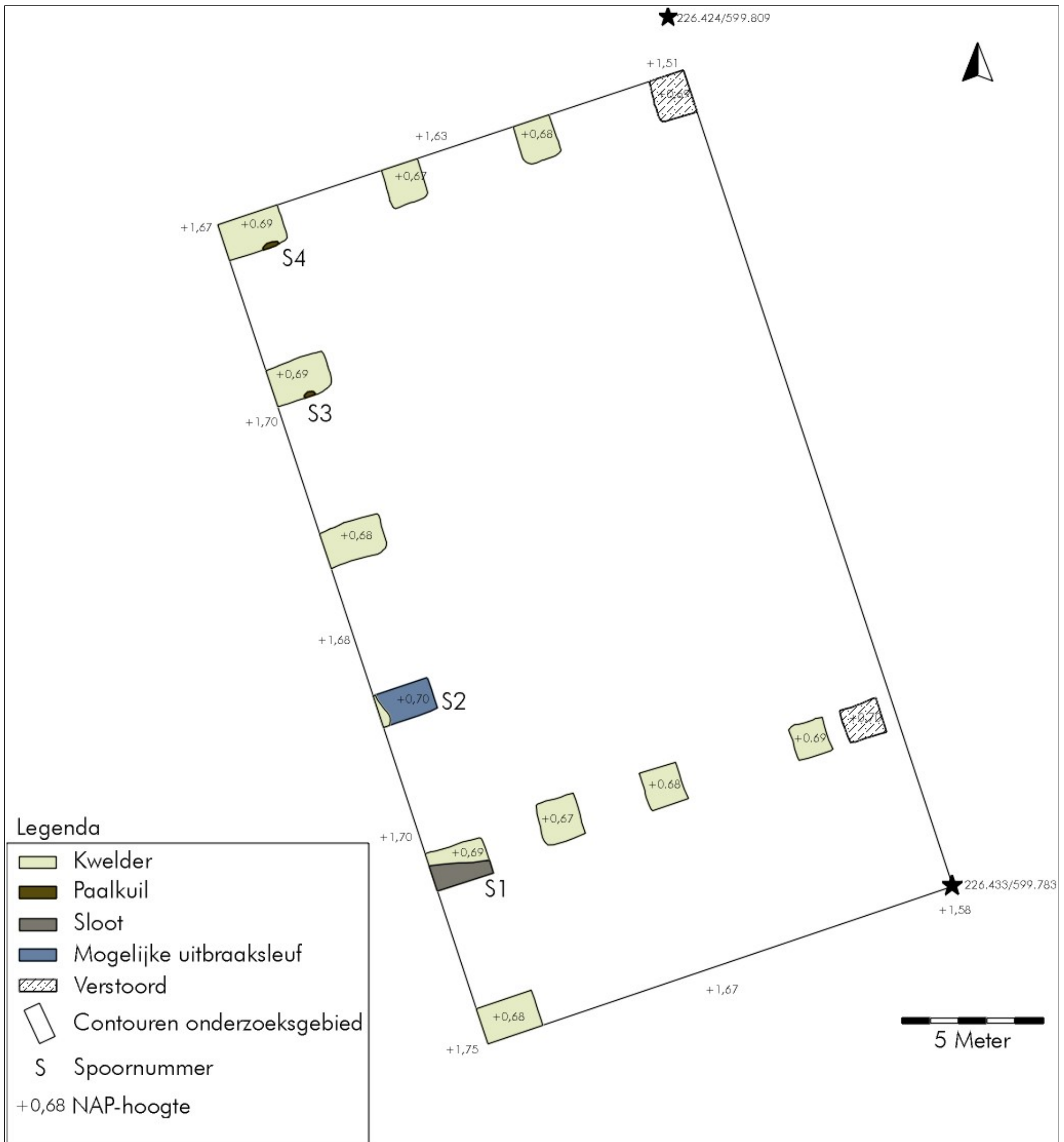
Centraal College van Deskundigen, 2013. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.3*. SIKB, Gouda.

HISgis (www.hisgis.nl).

Kadaster (mijn.kadaster.nl).

Appendix I: Archeologische periode-indeling

paleolithicum:		ijzertijd:	
paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	ijzertijd vroeg:	800 - 500 vC
paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	ijzertijd midden:	500 - 250 vC
paleolithicum laat:	35.000 BP – 8.800 vC	ijzertijd laat:	250 - 12 vC
paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP	romeinse tijd:	
paleolithicum laat B:	18.000 BP – 8.800 vC	romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
		romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
mesolithicum:		romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
		romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
neolithicum:		romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	middeleeuwen:	
neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC	middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
		middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
brons tijd:		nieuwe tijd:	
brons tijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	nieuwe tijd A:	1.500 - 1.650 nC
brons tijd midden:	1.800 - 1.100 vC	nieuwe tijd B:	1.650 - 1.850 nC
brons tijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	nieuwe tijd C:	1.850 – heden
brons tijd midden B:	1.500 - 1.100 vC		
brons tijd laat:	1.100 - 800 vC		
Jonge Dryas:	12.850 – 10.950 BP		
Weichselien		vC.:	voor Christus
Vroeg-Weichselien:	115.000 – 73.000 BP	nC:	na Christus
Midden-Weichselien:	73.000 – 13.000 BP	BP:	Before Present; Present = 1950
Laat-Weichselien:	13.000 – 10.000 BP		

Appendix III: Sporenlijst

Spoor	Put	Interpretatie	Vorm (aan oppervlak)	Afmeting in cm	Kleur	Coupe J/N	Richting coupelijn	Diepte in cm	Tekening nummer	Vorm in coupe	Datering	Opmerkingen
1		Sloot	lineair	?	gr gevlekt	j	W	65	1	aflopend	NTB	puinspikkels
2		Onbekend	Onbekend	?	dbr	n		70	1		LME-NT	puinspikkels en mortel
3		(paal)kuil	Ovaal	40x40	lbr	j	Z	24	1	half rond	ROM-NT	
4		(paal)kuil	Rond	50xca.35	lbr	j	Z	40	1	driehoekig	ROM-NT	
5		bouwvoor	Rond	nvt	dbrgr	j	Z	20	1	driehoekig	NTC	groot baksteen fragment